

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПРЯМОГО І НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Розкрито суть податків як основного виду доходу держави. Досліджено особливості прямого і непрямих оподаткування діяльності господарських підприємств, доходів і майна фізичних осіб, їх переваги і недоліки, види прямих та непрямих податків.

Аннотация. Раскрыта суть налогов как основного вида дохода государства. Исследованы особенности прямого и косвенного налогообложения деятельности хозяйственных предприятий, доходов и имущества физических лиц, их преимущества и недостатки, виды прямых и косвенных налогов.

Annotation. The essence of taxes as the main form of state revenue is described. The features of direct and indirect taxation of business enterprises, income and assets of individuals, their advantages and disadvantages, types of direct and indirect taxes were investigated.

Ключові слова: прями податки, непрями податки, акциз, митний збір, податок на додану вартість, фіскальні монополії.

Мета статті – розкрити суть прямого і непрямих оподаткування, їх переваги і недоліки.

Податки в Україні основним видом державного доходу та виконують дві основні функції – фіскальну та економічну. За допомогою фіскальної функції здійснюється формування бюджетного фонду країни, реалізація економічної функції дає змогу державі безпосередньо впливати на процес суспільного відтворення в цілому, стимулюючи або стримуючи розвиток тих чи інших галузей народного господарства, посилюючи чи послаблюючи нагромадження капіталу, а також впливаючи на платоспроможний попит населення.

Сучасні проблеми оподаткування знайшли відображення у наукових працях українських вчених-економістів В. Андрущенка, С. Буковинського, О. Василика, В. Вишневського, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Даниленка, М. Дем'яненка, І. Лукінова та ін. [1 – 5].

Осьове призначення системи оподаткування полягає в тому, щоб максимально сприяти розвитку підприємництва, тобто різних форм власності, й тим самим досягти максимально можливого зростання дохідної частини Державного бюджету.

Податки – це встановлені вищим органом державної законодавчої влади обов'язкові платежі, що сплачують фізичні і юридичні особи у бюджет у розмірах і в терміни, передбачені законом. Історично вони виникли з поділом суспільства на класи з появою держави. Економічна природа податку полягає у визначенні призначення податку, об'єкта оподаткування і джерела сплати, а також визначення того, як впливає податок на суб'єктів оподаткування і на все народне господарство, як одне ціле.

Прямі податки – це податки, що стягуються в результаті придбання й акумуляції, матеріальних благ, які залежать від доходу або майна, і платниками яких безпосередньо є власники цих

доходів або майна. Прямі податки майже не впливають на ціни, але зменшують доходи платників – тим самим впливаючи на об'єми інвестиційного і споживчого попиту [5].

Їх розмір залежить від масштабів об'єкта оподаткування (податок на прибуток підприємств, на землю, з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, на нерухоме майно (нерухомість)).

У свою чергу, прямі податки поділяються на дві групи: особисті та реальні.

Особисті податки встановлюються персонально для конкретного платника. Видами особистих податків є прибутковий, майновий, на спадщину та дарування.

Реальні податки передбачають оподаткування майна за зовнішніми ознаками.

Осьові переваги прямого оподаткування полягають у такому:

прямі податки дають можливість встановити пряму залежність між доходами платника і його платежами до бюджету;

в країнах з розвинутою ринковою економікою пряме оподаткування є важливим фінансовим важелем регулювання економічних процесів (інвестицій, накопичення капіталу, сукупного споживання, ділової активності і т. д.);

податки сприяють розподілу податкового тягаря таким чином, що великі податкові витрати мають ті члени суспільства, у яких більш високі доходи.

Такий принцип оподаткування більшістю економістів світу вважається найбільш справедливим [4].

Проте слід зазначити і недоліки прямих податків:

пряма форма оподаткування вимагає складного механізму стягування податків, оскільки

пов'язана з досить складною методикою ведення бухгалтерського обліку і звітності;
контроль вступу прямих податків вимагає істотного розширення податкового апарату і розробки сучасних методів обліку і контролю платників;
прямі податки пов'язані з можливістю ухилення від сплати податків через недосконалість фінансового контролю і наявність комерційної таємниці;

пряме оподаткування вимагає певного розвитку ринкових стосунків, оскільки тільки в умовах реального ринку може формуватися реальна ринкова ціна, а отже, і реальні доходи (прибутки), проте з такою ж вірогідністю можуть мати місце і збитки. Тому прямі податки не можуть бути стабільним джерелом.

Непрямі податки – встановлюються як надбавка до ціни товарів і послуг, їх розмір для окремого платника прямо не залежить від його доходів [3].

Непрямі податки, на відміну від прямих:

більш ефективні у фінансовому аспекті, оскільки оподатковують споживання, яке в свою чергу є більш стабільною і негнучною величиною, ніж прибутки;

від них важко ухилитись і досить легко контролювати їх сплату;

регресивні в соціальному аспекті і здійснюють досить значний вплив на загальні процеси ціноутворення.

Переваги непрямих податків:

регулярне надходження коштів до бюджету;

регулювання деяких видів виробництва, споживання;

не мають примусового характеру, оскільки непрямі податки визначаються розміром споживання;

непрямі податки знімають напругу в міжрегіональному розподілі доходів, оскільки споживання більш-менш рівномірне в територіальному розрізі.

Недоліки непрямих податків:

соціальна несправедливість;

фіскалізація доходів у однієї і тієї ж верстви населення;

зі зростанням споживання і стягування непрямих податків, зростає інфляція;

гальмування виробництва через високі ставки непрямих податків, які включаються в ціну товару;

відвернення обігових коштів підприємства (авансування засобів товаровиробників і, як наслідок, залежність від реалізації).

Непрямі податки включають:

індивідуальні податки – непрямі податки, які встановлюються у відсотках від продажно-ї ціни товару. Вони встановлюються, як правило, на високорентабельні товари для вилучення в дохід державного бюджету отриманого виробниками надприбутку (наприклад, акцизи);

універсальні податки (наприклад, податок на додану вартість);

фіскальні монополії – платежі, які виплачуються юридичними і фізичними особами за послуги, що надаються їм державними організаціями. Прикладами фіскальних монополій є, наприклад, плата за різні державні ліцензії, дозволи, оформлення документів і тому подібне, крім того, до них відносяться податки з обороту.

Митні збори – платежі, які виплачуються при перетині товарами державного кордону в ході експортних та імпорتنних операцій [1].

Українська система оподаткування в частині співвідношення непрямого і прямого оподаткування створювалася виходячи з положення, що фінансову функцію повинні виконувати переважно непрямі податки, а прямі податки – роль економічного регулятора доходів корпорацій і фізичних осіб. Одночасно податкову систему України із забезпечення прибуткової частини державного бюджету з моменту її освіти і впродовж усього періоду формування прийнято вважати системою, побудованою на переважанні непрямого оподаткування.

Проте необхідно особливо відмітити, що рівень збирання прямих податків значно перевищує аналогічний показник для непрямих податків.

У процесі реформування системи оподаткування в Україні важливою проблемою є не лише рівень податкового тягаря, а й оптимальне поєднання прямих і непрямих податків. Слід зазначити, що в останні роки у вітчизняній системі оподаткування спостерігається тенденція до збільшення частки прямих податків, що відповідає практиці розвинутих країн. Непрямі податки хоч і зручніші для фіскальних органів з позиції їх стягнення, однак їх сплата лягає тягарем на плечі кінцевого споживача. Тому переваження справедливих прямих податків дасть змогу уникнути таких негативних наслідків, як зубожіння більшості населення, подальший спад і занепад вітчизняного виробництва, нездатного конкурувати з дешевою продукцією іноземних фірм тощо.

Наук. керівн. Волошан І. Г.

Література: 1. Василюк О. Д. Державні фінанси України : підручник / О. Д. Василюк, Н. В. Павлюк. – К. : НІУС, 2011. – 286 с. 2. Крисоватий А. І. Державна податкова політика і система податків / А. І. Крисоватий // Фінанси України. – 2010. – № 1. – С. 64–69. 3. Марцин В. С. Податкова політика держави та її вплив на ефективність господарської діяльності торгових підприємств / В. С. Марцин, О. В. Солдатенко // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 29–38. 4. Опарін В. М. Фінанси : навч. посібн. / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2011. – 240 с. 5. Податкова система України : підручник / В. М. Федосов, В. М. Опарін, Г. О. П'ятаченко та ін.; за ред. В. М. Федосова. – К. : Либідь, 2010. – 320 с.